

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN: 2181-1342 (ONLINE)

№ S/3 (3) - 2023

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ
ДОЛЗАРЪ МУАММОЛАРИ

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ
СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES
AND SOCIAL SCIENCES

ЭЛЕКТРОН ЖУРНАЛ

ЭЛЕКТРОННЫЙ ЖУРНАЛ

ELECTRONIC JOURNAL

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

Махсус сон

№ S/3 (3)-2023

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

Специальный выпуск

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES
Special Issue

ТОШКЕНТ-2023

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакаров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАРИ:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат ҳавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон

Республикаси Судьялар олий кенгаши
хузуридаги Судьялар олий мактаби

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Хашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети хузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Тайланова Шохида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Васида Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги

Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шохида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атакулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси хузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхати (Рўйхатга) киритилган.

Crossref DOI:

Тахририят Crossref DOI нинг расмий аъзоси ҳисобланади ва 10.47.390 DOI префиксига эга. Ҳар бир нашр ва илмий мақолага индивидуал Crossref DOI рақами бериледи.

Google Scholar

Журнал Google Scholar (Академия) да индексацияланади.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.
Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамият.

Тахририят манзили:
Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com
Телеграм канал: https://t.me/scienceproblems_uz

МУНДАРИЖА**07.00.00 – ТАРИХ ФАНЛАРИ***Шоев Иззатулло Хусенович*

СУДЕБНОЕ ДЕЛО В БУХАРСКОМ ЭМИРАТЕ 7-15

Mirsoatova Sayyora Turg'unovna

KALTAMINOR MADANIYATINI DAVRIY MADANIY SANALASH MUAMMOLARI (sopol idishlar va uy-joylar misolida) 16-21

*Музаффаржон Мансуров*СОВЕТ ИТТИФОҚИ ЙИЛЛАРИДА ЎЗБЕКИСТОНДА ТАШҚИ ТУРИЗМ
РИВОЖЛАНИШИНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ 22-32*Qodirova Ra'no Mamirjonovna*

O'ZBEKISTON SSR MAKTABLARIDA TARIX VA IJTIMOY FANLARNI O'QITILISHI (XX asrning 30-yillari) 33-38

08.00.00 – ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ*Пардаева Шаҳноза Абдинабиевна*ХЎЖАЛИК ЮРИТУВЧИ СУБЪЕКТЛАР МОЛИЯВИЙ ОҚИМЛАРИНИ БОШҚАРИШДА
СТРАТЕГИК БОШҚАРУВ ҲИСОБИНИНГ РОЛИ 49-45*Камчибеков Фарход Олимжонович*ЭРКИН ИҚТИСОДИЙ ВА КИЧИК САНОАТ ЗОНАЛАРИ ФАОЛИЯТИНИНГ ЖАҲОН
ТАЖРИБАСИ 46-53*Баратов Махсудали Назиралиевич*МИКРОМОЛИЯЛАШТИРИШНИНГ ЧЕТ ЭЛ ТАЖРИБАСИ ВА ИЖТИМОЙ МУАММОЛАРНИ
ҲАЛ ЭТИШДАГИ РОЛИ 54-61*Nosirov Ilkhom Abbosovich, Ermatov Ilmidin Toshmatovich*ENVIRONMENTAL MANAGEMENT OF THE USE OF NATURAL RESOURCES IN THE
SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE NATIONAL ECONOMY OF UZBEKISTAN 62-71*Nasirxodjaeva Dilafruz Sabitxanovna, Nurboyev Jalaliddin Mamadievich*O'ZBEKISTON MAXSUS IQTISODIY ZONALARINING EKSPORT KO'RSATKICHIGA TA'SIR
ETUVCHI OMILLAR REGERESSION TAHLILI 72-78*Aliyev Maruf*

HOW TO IMPROVE THE SOCIAL PROTECTION SYSTEM? 79-85

*Ачилов Уйғунжон Улуғбекович*ПЕНСИЯ ЖАМҒАРМАСИ ДАРОМАДЛАРИ ҲАЖМЛАРИГА ОМИЛЛАР ТАЪСИРИНИНГ
ЭКОНОМЕТРИК ТАҲЛИЛИ 86-92*Ashurov Maxammadjon Sotvoldievich*O'ZBEKISTON IQTISODIYOTINI INNOVATION MODELGA O'TISHINING AYRIM
YO'NALISHLARI 93-99*Абдуллаева Зулфия Иззатовна*МЕҲМОНХОНАЛАРНИ КЛАСТЕРЛАШ - МЕҲМОНХОНА БИЗНЕСИДА БОШҚАРУВНИНГ
САМАРАЛИ ШАКЛИ 100-106*Қурбонов Сирожиддин Қурбонович*МЕҲНАТ БОЗОРИДА ИШЧИ КУЧИ РАҚОБАТБАРДОШЛИГИНИ ОШИРИШНИНГ
ИЖТИМОЙ-ИҚТИСОДИЙ АҲАМИЯТИ 107-113

*Ismanov Ibroxim Nabiyevich*MHXS MUVOFIQ KONSOLIDATSIYALANGAN MOLIVAVIY HISOBOTLARNI SHAKLLANTIRISH
TEXNIKASI 114-126*Turobov Sherzod Alisherovich, Namozov Bekjon Bo'ron o'g'li*

TIJORAT BANKLARI FAOLIYATI TAHLILINI TASHKIL QILISH 127-133

*Bahodirov Shohruh Bahodir o'g'li*O'ZBEKISTONDA TURIZM XIZMATLARI BOZORINING RIVOJLANISHI VA UNING
MAKROIQTISODIY KO'RSATKICHLARGA TA'SIRI 134-143**09.00.00 - ФАЛСАФА ФАНЛАРИ***Tojaliyev Abdunosim Abdulxakimovich*

INNOVATSIYA VA IJTIMOYIY MADANIY RIVOJLANISH 144-154

*Sagdullayeva Dilbar Shuxratovna*FUQAROLIK JAMIYATI INSTITUTLARI YOSHLAR IJTIMOYIY FAOLLIGINI OSHIRISH OMILI
SIFATIDA 155-162*Abdumalikov Abdulatif Abidjanovich*ATROF MUHITGA INNOVATSION MUNOSOBATNI SHAKLLANTIRISHNING IJTIMOYIY-
FALSAFIY ASOSLARI 163-168*Xalliyev Jasurbek Iskandarovich*OGAHY TARIXIY ASARLARIDA BILISH TUSHUNCHASI BILAN BOG'LIQ ERONIY QATLAMGA
OID MA'RIFIY-FALSAFIY ISTILOHLAR 169-173**10.00.00 - ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ***Raximjonova Dilshodaxon Abubakir qizi*

AN'ANAVIY TERMINOLOGIYA MAKTABLARI 174-180

*Осипова Агата Викторовна*СЛОЖНОСТИ ОБУЧЕНИЯ ПАДЕЖНОЙ СИСТЕМЕ РУССКОГО ЯЗЫКА УЗБЕКОЯЗЫЧНЫХ
УЧАЩИХСЯ 181-186*Ахмедова Азиза Комиловна*БАДИЙ ОБРАЗ ТАСНИФИ, ТИПОЛОГИЯСИ ВА БАДИЙ-ФУНКЦИОНАЛ
ХУСУСИЯТЛАРИ 187-191*Кучкарова Ҳафиза*

НЕМИС АДАБИЁТШУНОСЛИГИДА ЖАНРНИНГ ЎРНИ 192-196

*Комилова Муяссар Мавжудовна*ФАКТОРЫ, ВЛИЯЮЩИЕ НА РАЗВИТИЕ РУССКОЙ РЕЧИ УЧАЩИХСЯ ВОЕННОГО
АКАДЕМИЧЕСКОГО ЛИЦЕЯ ПРИ ДИФФЕРЕНЦИРОВАННОМ ОБУЧЕНИИ 197-203*Mirodilova Nargiza Mirvaliyevna*

THE SEMANTIC - STRUCTURAL PRIORITIES OF ICT TERMINOLOGY 204-207

*Shirin Dadabayeva*COMPARATIVE SUPERSYNTACTIC INTEGRITY IN THE UZBEK AND ENGLISH
LANGUAGES

208-213

12.00.00 – ЮРИДИК ФАНЛАР*Turdiyev Bexruz Sobirovich*

IBN SINONING HUQUQIY TA'LIMOTLAR RIVOJIDA QO'SHGAN HISSASI

214-220

*Матчанов Фахриддин Курамбой ўғли*МАҲКУМЛАРНИ АХЛОҚАН ТУЗАТИШ ВОСИТАЛАРИНИ ҚЎЛЛАШ БЎЙИЧА АЙРИМ
ХОРИЖИЙ ДАВЛАТЛАР ТАЖРИБАСИ

221-226

13.00.00 – ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ*Боборахматов Бобир Бўриевич*ЕНГИЛ АТЛЕТИКАНИНГ ЮГУРИШ ТУРЛАРИ БЎЙИЧА КЎП ЙИЛЛИК ТИЗИМЛИ
БОШҚАРИШ ПЕДАГОГИК ТЕХНОЛОГИЯСИ

227-233

Uraimov Sanjar Ro'zmatovich

BOSHLANG'ICH MAKTAB O'QUVCHILARINING JISMONIY FAOLLIGINI BAHOLASH

234-238

*Shamuratov Jasur*O'RTA TA'LIM MAKTABLARIDA JISMONIY TARBIYA DARS JARAYONLARINI
TAKOMILLASHTIRISHDA YANGICHA PEDAGOGIK YONDASHUV

239-243

*Fedotova Kristina Anatolevna*THE SIGNIFICANCE OF INTEGRATING LANGUAGE SKILLS IN THE PROCEDURE OF THE
ENGLISH LANGUAGE TEACHING

244-250

*Устоев Абдураззоқ Қурбонovich*ЮҚОРИ МАЛАКАЛИ КУРАШЧИЛАРНИ ТАЙЁРЛАШ ЖАРАЁНИДА ПСИХОЛОГИК ҚЎЛЛАБ-
ҚУВВАТЛАШ

251-256

Ismoil Rustamov

CHOLG'U IJROCHILIGIDA DOIRA USULLARNING AHAMIYATI

257-263

*Erkaboyev Oybek Muhammadjonovich*X VA XI SINIF O'QUVCHILARINING JISMONIY TAYYORGARLIGINI CHAQIRUVGA QADAR
BOSHLANG'ICH TAYYORGARLIK-2021 TESTLARI BILAN QIYOSIY BAHOLASH

264-268

*Usmanova Dilnoza Muratovna*THE ROLE OF PROJECT METHODS IN REVEALING CREATIVITY OF ENGLISH
TEACHER

269-275

*Atabayeva Mavjuda Rustamovna*O'ZBEKISTON TABIIY GEOGRAFIYASINI O'QITISHDA KLASTER METODI ORQALI TANQIDIY
FIKRLASH KO'NIKMASINI SHAKLLANTIRISH

276-282

*Fayzullayeva Madina Abdumo'min qizi*TA'LIM KLASTERI SHAROITIDA TA'LIM JARAYONINI RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA
TASHKIL QILISH VA RIVOJLANTIRISHNING METODIKASI

283-289

Salimova Shahlo Sayfulloyevna

BO'LAJAK TEXNOLOGIYA O'QITUVCHILARINI MAKTABDA PSIXOLOGIK XAVFSIZ TA'LIM MUHITINI LOYIHALASH UCHUN TAYYORLASH 290-296

Matchanova Nargiza To'lqinovna

O'ZBEKISTONDA XORIJIY TALABALARNING IJTIMOY MOSLASHUV MUAMMOLARI 297-304

Erkaboyeva Feruz G'ayratovna

MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTI TARBIYALANUVCHILARNING OG'ZAKI NUTQINI RIVOJLANTIRISHDA O'YIN VA O'YINCHOQLARNING O'RNI 305-309

Bozorova Aziza Saidmurot qizi

MAKTAB O'QUVCHILARIDA EKOLOGIK TA'LIM MASALALARI (boshlang'ich ta'lim misolida) 310-315

Сулайманова Дилдора Назаровна

КРЕАТИВ ТАФАККУР ТУШУНЧАСИНИНГ ФАЛСАФИЙ ВА ПЕДАГОГИК МАНБАЛАРДАГИ ТАЛҚИНИ 316-325

09.00.00 - СИЁСИЙ ФАНЛАР

Фаррух Эшмаматов Эшқобил ўғли

СИЁСИЙ МАФКУРА – ЖАМИЯТ РИВОЖИ ВА ШАХС ФАОЛИЯТИНИНГ АМАЛИЙ АҲАМИЯТИНИ БЕЛГИЛАБ БЕРУВЧИ МУҲИМ ҒОЯЛАР ТИЗИМИ СИФАТИДА 326-334

13.00.00 – Педагогика фанлари

Erkaboyev Oybek Muhammadjonovich,
Farg'ona davlat universiteti o'qituvchisi
Email: oerkaboyev@gmail.com

X VA XI SINF O'QUVCHILARINING JISMONIY TAYYORGARLIGINI CHAQIRUVGA QADAR BOSHLANG'ICH TAYYORGARLIK-2021 TESTLARI BILAN QIYOSIY BAHOLASH

Аннотация. X va XI sinf o'quvchilarining jismoniy tayyorgarligini chaqiruvga qadar boshlang'ich tayyorgarlik-2021 testlari bilan qiyosiy baholangan. Shuningdek, yuqori sinf o'quvchi yoshlarini harakat imkoniyatlarini baholash paytida, ularning jismoniy tayyorgarligi dinamikasini o'rganish muhim omil hisoblanadi. Bu dasturiy-normativ xujjatlar tizimini o'zgartirish vositasida jismoniy tarbiya jarayonini samarali boshqarish uchun bazani yaratadi.

Калит so'zlar: Yuqori sinf, granata uloqtirish, jismoniy tarbiya, chaqiruvga qadar boshlang'ich tayyorgarlik, O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlari, harbiy tayyorgarlik, harbiy ta'lim, qurolli kuchlarning tuzilish, xavfsizlik, davlat, demokratik, respublika, burch, mudofaa.

Еркабоев Ойбек Мухаммаджонович,
Преподаватель Ферганского государственного университета

СРАВНИТЕЛЬНАЯ ОЦЕНКА ФИЗИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВЛЕННОСТИ УЧАЩИХСЯ 10 И 11 КЛАССОВ С ИСПЫТАНИЯМИ НАЧАЛЬНАЯ ПОДГОТОВКА-2021

Аннотация. Физическая подготовленность учащихся X и XI классов сравнивалась с испытаниями предварительной подготовки-2021 перед призывом. Также, изучение динамики их физической подготовленности является важным фактором при оценке двигательных возможностей старшеклассников. Это создает основу для эффективного управления процессом физического воспитания путем изменения системы программно-нормативных документов.

Ключевые слова: Высший класс, метание гранат, физическая культура, начальная подготовка перед призывом, Вооруженные Силы Республики Узбекистан, военная подготовка, военное образование, структура вооруженных сил, безопасность, государство, демократия, республика, долг, оборона.

Erkaboyev Oybek Muhammadjonovich,
Teacher of Fergana State University

COMPARATIVE ASSESSMENT OF THE PHYSICAL FITNESS OF STUDENTS OF THE 10TH AND 11TH CLASSES WITH PRIMARY PREPARATION-2021 TESTS

Abstract. The physical fitness of students of the X and XI classes was compared with the preliminary preparation-2021 tests before the convocation. Also studying the dynamics of their physical fitness is an important factor when evaluating the movement capabilities of high school students. This creates a basis for effective management of the physical education process by changing the system of programmatic and normative documents.

Keywords: High class, grenade throwing, physical education, initial training before the draft, Armed Forces of the Republic of Uzbekistan, military training, military education, structure of the armed forces, security, state, democratic, republic, duty, defense.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SP1342V3SI3Y2023N37>

Kirish. Yuqori sinf o'quvchilarini tezkorlik imkoniyatlari natijalarini baholashda quyidagilar aniqlandi: 100 metrga yugurishda X sinf o'quvchilarining o'rtacha ko'rsatkichlari $14,42 \pm 2,07$ sek.ni ($V=6,31\%$), XI sinf o'quvchilarining o'rtacha ko'rsatkichlari esa – $14,23 \pm 1,48$ sek.ni tashkil qilgan, bu ko'rsatkich X sinfdagi tengdoshlarinikidan $0,19$ sek.ga yaxshi bo'lib, $1,32\%$ ni tashkil qiladi, bunda, variativ tarqoqlik $V=5,27\%$. Yuqori sinf o'quvchilarining tezkorlik imkoniyatlari natijalarini qiyosiy dinamikasida o'quv yilida ishonchli o'zgarishlar aniqlangan ($t=2,87$)[1].

Yuqori sinf o'quvchilarining kuch imkoniyatlarini baholash bo'yicha maxsus harakat vazifalarining biri – “Turnikda aylanib ko'tarilish” testi hisoblanadi, unda, X sinf o'quvchilarining natijasi o'rtacha $5,3 \pm 0,2$ martani ($V=5,52\%$), XI sinf o'quvchilariniki – $7,8 \pm 0,61$ martani, o'rtadagi farq – $2,5$ martani ($17,59\%$) tashkil qilganligini ko'rsatdi, ishonchlilik darajasi yuqori – $t=4,29$ ga teng.

“Granata uloqtirish” testi, barcha umumta'lim maktablarining normativ hujjatlariga asosiy kasbiy zarur bo'lgan test sifatida kiritilgan bo'lib, Farg'ona shahridagi umumta'lim maktablarining yuqori sinf o'quvchilarini tezkor-kuch xarakteridagi sifatlari ushbu testni bajarish orqali o'rganilganda, X sinf o'quvchilarining natijasi o'rtacha $28,7 \pm 2,65$ m.ni ($V=1,98\%$), XI sinf o'quvchilariniki – $33,4 \pm 2,75$ m.ni, o'rtadagi farq – $4,7$ m.ni ($1,14\%$) tashkil qilganligini ko'rsatdi, ishonchlilik darajasi yuqori – $t=4,16$ ga teng.

Umumta'lim maktablarining yuqori sinf o'quvchilarini harakat qobiliyatlarini o'rganish bo'yicha olingan natijalarni tahlil qilish, maktablarda jismoniy tarbiya va Chaqiruvga qadar boshlang'ich tayyorgarlik bo'yicha o'quv jarayoniga sezilarli darajada korrektsiyalar kiritish va dasturiy-normativ hujjatlarni yuqori sinf o'quvchilarini Qurolli kuchlar safida xizmat qilishga tayyorlash bosqichidagi o'quv jarayoniga innovatsion pedagogik texnologiyalarni kiritishni hisobga olgan holda qayta ko'rib chiqish zaruratiga asos bo'ladi[2].

Jismoniy tarbiya va Chaqiruvga qadar boshlang'ich tayyorgarlik bo'yicha bazaviy mashg'ulotlarni X va XI sinf o'quvchilarini armiya safida xizmat qilishga tayyorgarlik bosqichida harakat tayyorgarligi darajalariga integratsiyalangan ta'sirini ikki yillik tsiklini samaradorligini aniqlash ilmiy jihatdan qiziqish uyg'otdi.

Mamlakatimizdagi ilmiy-uslubiy adabiyotlarni monitoring tahlil qilish, yuqori sinf o'quvchilari kontingentida bazaviy mashg'ulotlarni harakat tayyorgarligiga integratsiyalangan ta'sirini aniqlash bo'yicha o'tkazilgan tajribaviy tadqiqotlarni mavjud emasligini ko'rsatdi. Mazkur muammo, umumta'lim maktablarida 11 yillik ta'lim tizimini joriy qilinishi munosabati bilan o'ta dolzarb bo'lib qoldi va bu, yuqori sinf o'quvchilarini o'quv yillari bo'yicha jismoniy tayyorgarliklarini uzluksiz dinamikasini o'rganish imkonini berdi.

Muhokama va natijalar. Chaqiriqqacha yoshdagi o'smirlarda chidamlilik sifatini testlash 3000 m masofani bosib o'tish natijalari bo'yicha aniqlangan, unda, X sinf o'quvchilarining o'rtacha ko'rsatkichlari $14,65 \pm 3,91$ min.ni ($V=4,48\%$), XI sinf o'quvchilarida – $13,80 \pm 2,34$ min.ni tashkil qilgan, variatsiya ko'rsatkichi ishonchli tarzda – $V=4,48\%$ bo'lgan. Shuni aytish joizki, maktab bitiruvchilarining chidamlilik ko'rsatkichini o'rtacha natijasi X sinf o'quvchilarining o'rtacha ko'rsatkichlaridan $0,73$ sek.ga ($4,3\%$) ortiq bo'lgan, ta'limning yillik

tsiklida sinflar o'rtasidagi qiyosiy farq ishonchli tasdiqlangan ($t = 2,96$) (3.6-jadvalga qarang)[3].

Epchilik, biz tomondan, yuqori sinf o'quvchilarini yuzaga kelgan harakat vazifasini muvaffaqiyatli bajarishga, murakkab va tasodifiy holatdan tez, ratsional va topqirlik bilan chiqish yo'lini aniqlash qobiliyati sifatida ko'rib chiqilgan. Mazkur omilni tadqiq qilish "Moksimon yugurish 3x10 m" harakat testi asosida amalga oshirilgan, unda, X sinf o'quvchilarining o'rtacha natijalari $7,9 \pm 1,02$ sek.ni, XI sinf o'quvchilariniki – $7,8 \pm 1,01$ sek.ni tashkil qilgan, tadqiq qilinayotgan ko'rsatkich bitiruvchi o'quvchilarda 1,6 sek.ga ishonchli yaxshilangan, bundagi farq – 5,48%ni tashkil qilgan, progressiv ishonchlilik – $t=4,31$.

1-Jadval

Umumta'lim maktablari yuqori sinf o'quvchilarining umumiy va maxsus jismoniy tayyorgarligi holati (n=100)

Testlar	X±σ						0-11 s/f.
	10-sinf	10-sinf		11-sinf	11-sinf		
Yugurish 100 m, sek	14,42±2,07	13,9±1,49	2,15	14,23 ±1,48	13,3±1,05	5,38	3,45
Yugurish 300 m, sek	14,65±3,91	13,5 ±2,52	2,36	13,80 ±2,34	12,6 ±1,88	4,19	4,00
Turnikda tortilish, marta	10,6±1,66	11,9 ±1,91	5,34	11,2 ±1,9	13,3 ±2,09	7,43	5,15
Granata uloqtirish 700 gr., m.	28,7±2,65	32,1± 3,9	5,88	33,4±2,75	35,8±3,6	3,7	4,16
Joyidan turib uzunlikka sakrash, sm	203,9± 20,3	218 ±22,66	3,9	214,9 ±22,8	230,9±22,92	4,55	4,20
Polda tayanchda qo'llarni bukib rostlash	29,7± 5,57	33,4±5,9	4,78	31,7± 5,29	34,9±5,25	5,03	4,38
Chalqancha yotgan holda, 30 soniya davomida gavgani 90° ga ko'tarish, marta	38,6±5,53	43,9±5,9	6,9	35,5±4,49	40,8±4,8	8,45	4,27
To'siqlar osha yugurish 100 m., sek.	167,8±18,1	158,3±17,38	6,4	168,4 ±19,15	153,8 ±18,26	6,3	2,42
Qo'l jangini boshlang'ich majmuasi	1,74±0,24	2,2±0,35	10,1	1,8±0,88	2,42±0,49	6,76	5,21
Do'mbaloq oshib ko'tarilish	5,3±0,2	6,2±0,96	7,2	5,4±1,1	6,5±1,07	7,5	2,20
Moksimon yugurish (3x10)	7,9±1,02	7,3±1,1	3,22	7,8±0,61	7,4±1,1	3,25	0,67
Yugurib kelib uzunlikka sakrash, sm	381,4±25,9	403,7±55,9	2,95	395.1±29,4	393±49,77	2,87	1,50

"Yugurib kelib uzunlikka sakrash" testi ma'lumotlari bo'yicha tezkor-kuch tavsiflarini tahlil qilish, X sinf o'quvchilarining natijasi o'rtacha 381,4±25,9 sm.ni, XI sinf o'quvchilariniki –

395,1±29,4 sm.ni, o'rtadagi farq – 25 sm.ni (6,69%, t=1,93) tashkil qilganligini ko'rsatdi. “Joyidan turib uzunlikka sakrash” testi ham tezkor-kuch xarakteriga ega bo'lib, unda, X sinf o'quvchilarining natijasi o'rtacha 203,9±20,3 sm.ni, XI sinf o'quvchilariniki ishonchsiz 9 sm.ga (3,91%) yuqori bo'lib, – 214,9±22,8 sm.ni (t=4,55) tashkil qilgan[4].

Yuqori sinf o'quvchilarining kuch potentsiyalarini tadqiq qilish – mushak kuchini o'lchashda asosiy omil hisoblanadi, bu, O.V.Goncharovanning fikriga ko'ra, tashqi qarshilikni yengib o'tish yoki mushak kuchlanishlari hisobiga unga qarshi harakat qilish hisoblanadi.

Jismoniy tarbiya amaliyotida absolyut va nisbiy kuch farqlanadi.

Absolyut kuch – kuch potentsialini tavsiflaydi va maksimal ixtiyoriy mushak kuchlanishini kattaligi bilan izometrik rejimda vaqtни chegaralamasdan yoki chegaraviy og'irlikdagi yukni ko'tarish bilan o'lchanadi.

Nisbiy kuch – absolyut kuchning kattaligini shaxsiy tana massasiga nisbati bilan, ya'ni shaxsiy tana massasining 1 kilogrammiga to'g'ri keladigan kuchning kattaligi bilan baholanadi[5].

O'rganilayotgan kontingentning kuch imkoniyatlari “Turnikda tortilish” testidagi natijalar bo'yicha baholangan, unda, X sinf o'quvchilarining natijasi o'rtacha 8,64±2,12 martani (V=2,86%), XI sinf o'quvchilariniki – 10,35±2,63 martani (V=2,39%), o'rtadagi farq – 1,71 martani (12.63%) tashkil qilganligini ko'rsatdi, ishonchlik darajasi yuqori – t=4,84 ga teng.

“Yotgan holatda tayanchda qo'llarni bukish va rostlash” testini ham chaqiriqqacha yoshdagi o'smirlarni kuch imkoniyatlari majmuasi tarkibiga kiritish mumkin, unda, X sinf o'quvchilarining natijasi o'rtacha 10,6±1.66 martani (V=1,65%), XI sinf o'quvchilariniki – 11,2 ±1,9 martani, o'rtadagi farq – 0,6 martani (1,06%) tashkil qilganligini ko'rsatdi, ishonchlik darajasi yuqori – t = 1,50 ga teng.

Xulosa va tavsiyalar. O'smirlarni armiya safida xizmat qilishga tayyorlash bosqichida jismoniy tarbiya va chaqiruvga qadar boshlang'ich tayyorgarlik integratsiyasi umumiy o'rta ta'lim, kasb-xunar maktablari, akademik litseylarning 10-11 sinf o'quvchilarining umumiy jismoniy tayyorgarlik darajasini, jismoniy sifatlarini xamda jismoniy tarbiya vositalari bilan bog'liq xolda aylanma harakat metodidan foydalanib o'tkazilgan o'kuv darslari va mashg'ulotlarining vizual kuzatish orqali ulardagi umumiy va maxsus jismoniy tayyorgarlik darajasini oshirishga xamda jismoniy sifatlarini takomillashtirishga, diqqat va fikrlash qobiliyatini o'stirishga, manan yetuk va barkamol bo'lib shakllanishida, asosiy ustivor vazifa bo'lib xizmat qiladi. Bu noodatiy metod yani aylanma harakat metodini amaliy-o'kuv mashg'ulotlarda tashkillashda ochiq xavoda yoki ochiq va yopiq sport inshootlarida, maydonchalarda va sport zallarida tashkillanishga mo'ljallangan bo'lib, boshqa metodlardan o'zining qulayligi bilan ajralib turadi. O'kuvchilarning joylashuvi: o'quvchilar aylanma shaklda, gavda tik xolda turib, uzunligi 120 sm bo'lgan gimnastika tayyoqchasini bir qo'llarida vertikal xolatda ushlab turishadi va sanoq orqali tezlik bilan o'z joylarni aylanma xolatda almashadi bu vaqt mobaynida o'kuvchi sherigining tayyoqchasini yerga tushirmagan xolda ushlab joyiga turishi zarur, bu vaziyatda tayyoqchani ushlay olmagan o'quvchi aylanani tark etadi va aylana kichkirayib boradi va oxir-oqibatda aylanada qolgan so'ngi o'quvchi g'olib sanaladi. Aylana harakat metodi 6 minut davom etadi.

Aylanani tark etkan o'quvchilar esa 16 kg li toshni o'ng qo'llarida 10 marta, chap qo'llarida 10 martadan ko'tarishadi, kuch uchun sarflangan vaqt esa 2 minutni tashkil etadi va nafas rostlash uchun 1 minut vaqt sarflanadi. So'ngra ikkinchi aylanaga ko'shib borishadi va

asta-sekin aylana kattalashib boradi, yangi aylanada ular to'ldirma to'pni bir-biriga ikki xil usulda: ko'krak qafasi oldidan va bosh orqasidan uzatgan xolda joyini o'zgartirib soat strelkasi bo'ylab yengil yugurgan xolatda uzatadi, buning uchun ketgan vaqt 5 minutni tashkil etadi. To'pni qabul qila olmagan o'quvchi aylanani tark etadi va tanani yerga tekizmagan xolatda qo'llarni bukib yozish mashqini 10 marta bajaradi. Sarflangan vaqt esa 2 minutni tashkil qiladi, nafas rostlash uchun 1 minut vaqt sarflanadi. Mashqni bajarib bo'lgach o'quvchilar aylana shaklda yonma-yon xolatda yani ikkitadan bo'lib turadi, aylanada bir o'quvchi bilan ikkinchi o'quvchi orasidagi yani orqama-orqa xolatdagi masofa 4 m ni tashkil qiladi. Sanoq orqali o'quvchi yonidagi sherigini yelkasida qo'targan xolda 4 m li masofani yani o'zidan oldinda turgan o'quvchining joyiga borib to'xtaydi va sherigini yelkasidan tushirib almashadi bu metod o'rta xisobda 10 minut davom etadi. Uddalay olmagan juftliklar aylanani tark etadi va 10tadan press bajaradi. Sarflangan vaqt esa 2 minutni tashkil etadi, nafas rostlash uchun esa 1 minut vaqt sarflanadi. Aylana harakat metodining vaqti o'quvchilar soniga bog'lik, chunki o'quvchilar qancha ko'p bo'lsa aylana shuncha kattalashib boradi. Birinchi aylana metod boshida o'quvchilarda yurak urishlar soni 85 ta, o'rtasida 120 ta, oxirida esa 75 tani tashkil kildi, ikkinchi aylana boshida 75 ta, o'rtasida 140 ta, oxirida esa 90 tani tashkil etdi uchinchi aylana metodning boshida esa 85 ta, o'rtasida 150 ta, oxirida 90 tani tashkil etdi. Bu metodda o'quvchilarning chaqqonlik, tezkorlik, egiluvchanlik, kuch, chidamlilik, diqqatni jamlash kabi sifatleri to'liq namoyon bo'ladi. Aylanma harakat metodi organizmning ta'sir qilish xususiyatiga ko'ra butun tanani boshqaruvchi va mustahkamlovchi nerv va muskul sistemalari, nafas sistemalarini rivojlantiruvchi mashg'ulot vositalari, muvozanat, tezkorlik, chaqqonlik xamda chidamlilikni rivojlantiruvchi «Aylanma harakat» metodini ishlab chiqish hisobiga umumiy, maxsus va yordamchi mashqlardan foydalanish imkoniyati kengaytirilgan.

Адабиётлар/ Литература/ References:

1. O'zbekiston Respublikasining «Ta'lim to'g'risida»gi qonuni.2020 y.
2. O'zbekiston Respublikasining «Harbiy xizmati utash to'g'risida»gi qonuni. 2019 y.
3. «Yoshlarni chaqiruvga qadar boshlang'ich tayyorlash»o'quv dasturi 2017 y.
4. «O'smirlarni chaqiriqqacha tayyorlash to'g'risidagi Nizomi» 2014 y.
5. Xankel'diyev Sh.X., Uraimov S.R. Fizicheskiy status dopziyvnoy molodeji// monografiya.-2020. Fergana. 130-s.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ S/3 (3)-2023 йил

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: "SCIENCEPROBLEMS TEAM"
масъулияти чекланган жамият

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).